

พระธรรมเทศนา เรื่อง สัมมาสังกัปปกถา
โดย พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์ (อนิล ธรรมสาภิโย)
แสดงในวันอุโบสถที่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร
วันศุกร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๙
ตรงกับวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕
เวลา ๐๙.๓๐ - ๑๐.๓๐ น.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อสาเร สารมดีโน	สาเร จาสารทสลิโน
เต สารี นาธิตจจฺจนฺติ	มิจฺจาสงกปฺปโคจฺจรา
สารณฺจ สารโต □ตฺวา	อสารณฺจ อสารโต
เต สารี อธิตจจฺจนฺติ	สมฺมาสงกปฺปโคจฺจราติ.

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ธรรมะคือคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา เป็นเครื่องเตือนใจให้ได้สติปัญญา เป็นแรงบันดาลใจเมื่อประสบเรื่องต่าง ๆ ในชีวิต ทั้งเป็นการให้สำเร็จประโยชน์แห่งการฟังธรรมตามสมควรแก่วันธรรมสวนะ คือวันเป็นที่ฟังธรรม อันเวียนมาถึงเข้าในวันนี้.

ในเบื้องต้นสมควรที่เราทั้งหลายจะระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า อันเรียกว่าพระพุทฺธคุณ ซึ่งจะแสดงนำบทหนึ่ง คือบทว่า “ภควา” นั้น เราแปลกันทั่ว ๆ ไปว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็เป็นคำเรียกพระองค์ด้วยความเคารพ ความจริงคำว่า “ภควา” นี้ ศาสนาอื่นหรือลัทธิอะไรต่าง ๆ อื่น ๆ ในอินเดียเขาก็ใช้กัน เขาเรียกบุคคลที่เขาเคารพ เป็นชั้นศาสดา หรือว่าเป็นผู้นำที่สำคัญ เป็นผู้ที่เขาเคารพนับถือเขาเรียก “ภควาน.”

“ภควาน” กับ “ภควา” เป็นคำเดียวกัน ตามที่พอจะสืบได้ ก็คำว่า “ภควา” หรือ “ภควาน” นี้ เป็นคำที่มีใช้ในอินเดียมานานแล้ว เดิมนั้นมีชื่อเทพเจ้าองค์หนึ่ง เป็นเทพเจ้าแห่งโชค เป็นผู้มีโชคดี และก็เป็นผู้ประทานโชคลาภให้ ต่อมาคนเอาชื่อของเทพองค์นี้มาเรียกคนที่ตนเคารพนับถืออย่างทีกล่าวแล้ว เรียกพระศาสดา เรียกนักบวชที่เขาเคารพ ก็เป็นภควาน ภควาน ในเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้ว พุทธศาสนิกชนเคารพนับถือพระพุทธเจ้า ก็นำเอาคำนี้มาใช้เรียกพระองค์ เราก็เลยเรียกพระพุทธเจ้ากันสืบมาว่า พระผู้มีพระภาค ก็ได้แก่เป็นคำแสดงความเคารพนั่นเอง ถ้าสืบความหมายตามที่กล่าวมาเป็นต้นก็คือเป็นผู้มีโชค.

ตามนัยแห่งพระอรรถกถาจารย์ท่านได้อธิบายความหมายของคำว่า “ภควา” นี้หลายแง่หลายนัย จะนำมาแสดงในที่นี้เพียง ๒-๓ อย่าง.

ในความหมายหนึ่ง “ภควา” ก็มาจากศัพท์ว่า “ภากฺย” แปลว่า สิ่งที่เกิดล้าต้างาม ที่เรียกว่า “ภควา” ก็เพราะเป็นผู้ที่มีสิ่งที่เลิศล้ำต้างาม หรือคุณสมบัติที่ดั่งนั้นเอง เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงมีบารมี ก็ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการมา ซึ่งบารมีทั้ง ๑๐ นั้น ก็เป็นคุณธรรมอย่างยอดเยี่ยมชั้นเลิศ และท่านได้อธิบายต่อไปว่า พระองค์ ทรงประกอบด้วยทั้งรูปกายสมบัติ รูปกายสมบัติก็คือพระรูปโฉมที่มีมหาปุริสลักษณะงดงามสง่า อันนี้

เป็นเครื่องช่วยให้คนต้องการจะเข้ามาใกล้ และมีคุณสมบัติต่อไปเข้ามาสนับสนุน คือมีธรรมสมบัติ ธรรมสมบัติของพระองค์ เพียบพร้อมก็เพราะว่ามีความหมายตามภควา ข้อที่ ๒.

ข้อที่ ๒ นั้น “ภควา” แปลว่า ผู้ที่ได้หักแล้ว ได้ทำลายแล้ว หักหรือทำลายจะดีได้อย่างไร หักหรือทำลายที่ดีก็เพราะว่าหักทำลายสิ่งที่ไม่ดี มันก็กลายเป็นดี ลบกกลายเป็นบวก พระพุทธเจ้าหักทำลายอะไรบ้าง พระพุทธเจ้าหักทำลายโลภะ หักทำลายโทสะ หักทำลายโมหะ หักทำลายสรรพกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ทำพระองค์ให้บริสุทธิ์หมดจด และก็นำทางตรงข้ามได้บรรลุคุณสมบัติอันประเสริฐดีงามทั้งหลาย มีโพธิญาณเป็นศูนย์กลาง ก็ทำให้พระองค์เป็นที่รวมแห่งพระธรรม พรั่งพร้อมด้วยธรรม ธรรมก็แปลว่าที่รวมแห่งธรรม กล่าวคือมีดุลยภาพ พระพุทธเจ้าประกอบพร้อมทั้งรูปกายและธรรมอย่างนี้ ก็เป็นผู้ที่ประชาชนทั้งหลายทั้งคฤหัสถ์ และบรรพชิต หรือว่าทั้งชาวบ้านและนักบวชควรเข้าไปหา เมื่อเขาเข้าไปหาแล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมช่วยกำจัดแก้ไขปิดเป่าความทุกข์ความเดือดร้อนของเขาทั้งทางกายและทางใจ เมื่อบรรเทาปิดเป่าความทุกข์ร้อนให้แล้ว ก็นำเอาความสุขมาให้ด้วย ผู้ที่เข้าไปคบหาพระพุทธเจ้าก็ได้รับความสุข ทั้งเป็นโลกียสุข สุขขั้นต้น ๆ ทั่ว ๆ ไป และสุขที่เป็นขั้นสูงที่เรียกว่าโลกุตตรสุข อันนี้ก็เป็นคุณสมบัติของ ภควา พระผู้มีพระภาค.

อีกความหมายหนึ่ง “ภควา” แปลว่า ผู้จำแนกแจกแจง ผู้จำแนกแจกแจง หมายถึงแจกแจงธรรมะ พระพุทธเจ้านำเอาธรรมะมาแจกแจงแยกแยะออกไป อธิบายเพื่อพุทธศาสนิกชนจะได้เข้าใจ เป็นลักษณะที่อัศจรรย์อย่างหนึ่งที่ว่าธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น ท่านจำแนกเป็นหมวด เป็นหมู่ เป็นข้อต่าง ๆ พุดกันติดปากว่า พระธรรมชั้น ๘๔๐๐๐ ซึ่งมีลักษณะที่ครบถ้วนบริบูรณ์ แล้วจัดได้เป็นชุด ๆ เป็นประเภท ๆ เช่นอย่างพระพุทธเจ้าทรงจำแนกแจกแจงเรื่องสภาวะธรรม หรือธรรมะที่เป็นกลาง ๆ เป็นที่รวม ๆ แยกเป็นชั้น ๕ เกี่ยวกับเรื่องชีวิตคนก็รวมหมดอยู่ในนั้น ชั้น ๕ มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ.

หรือจะแยกในแง่ของเป็นอายตนะ เป็นเรื่องของการรับรู้ เป็นเรื่องของการเชื่อมต่อ ติดต่อกับโลกภายนอก ก็มีอายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีอายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ หรือพระองค์จะทรงแสดง เรื่องอริยสัจ ก็แสดงเป็นชุดมี ๔ ข้อ ก็มีความบริบูรณ์ครบถ้วนจบในตัว หรือแสดงหลักการแห่งเหตุผลเป็นปฏิจจสมุปบาทมีองค์ ๑๒ เป็นวงจร ก็เป็นชุด ๑๒ อยู่ในตัวครบบริบูรณ์ หรือแสดงเรื่องไตรลักษณ์ แสดงลักษณะของธรรมชาติสิ่งทั้งหลายทั่วไป ก็มี ๓ อย่าง มีอนิจจัง มีความเปลี่ยนแปลงทุกขัง สภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ อนัตตา สิ่งทีเรียกว่านี้ นั้น ไม่มี ก็มีความพร้อมแต่ละหมวด ๆ มาแสดงธรรมะที่เป็นส่วนอกุศล แสดงเรื่องว่าอกุศลมูล รากเหง้าต้นตอของอกุศลหรือความไม่ดี มี ๓ อย่าง พระองค์ก็แสดงโลภะ โทสะ โมหะ.

โลภะ โทสะ โมหะก็เป็นกิเลสที่ครบถ้วนจบในตัว ๓ อย่างบริบูรณ์แล้ว หรือแสดงเรื่องทุจจริต ก็มีกายทุจจริต วจิตุจจริต มโนทุจจริต เป็นทุจจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ ก็ครบถ้วนไม่มีนอกเหนือจากนี้แล้ว แสดงเป็นบท เป็นหมวด จับเอามาในทางดีตรงกันข้าม ก็แสดงฝ่ายกุศลมูล อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือแสดงสุจจริต ก็มีกายสุจจริต วจิตุจจริต มโนสุจจริต หรือแสดงข้อปฏิบัติอย่างพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักประจำใจ สำหรับมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างมนุษย์ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ อย่างนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ตั้งไว้ในใจก็ครบถ้วน บริบูรณ์หรือจบในตัว ๔ ข้อ.

หรือจะแสดงหลักในการปฏิบัติ อย่างเป็นโพชฌงค์ ๗ ก็มี ๗ ข้อ ใน ๗ ข้อนี้ก็มีคุณสมบัติในตัว เป็นข้อปฏิบัติตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด จัดเป็นมรรค ๘ มรรคมีองค์ ๘ ก็ครบถ้วนบริบูรณ์อยู่ในนั้น ธรรมะของพระองค์มีสารพัดประเภท มีแสดงสภาวะ มีแสดงสิ่งที่ไม่ดีอกุศล สิ่งที่ดีเป็นกุศล แสดงข้อปฏิบัติเป็นมรรคา เป็นปฏิปทา จัดเป็นหมวด เป็นหมู่ มีตั้งแต่หมวด ๑ ขึ้นไป จนกระทั่งเป็นหมวดเป็นร้อย ๆ พระองค์จำแนกแจกแจง ธรรมะด้วยประการต่าง ๆ อย่างนี้ โดยมีความมุ่งหมายก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้เข้าใจความจริง แล้วจะได้ปฏิบัติเพื่อจะได้บรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระ มีจิตใจที่ปลอดโปร่งผ่องใสเป็นสุขได้ทุกเวลา.

คุณสมบัติของพระองค์ต่าง ๆ ที่มีไว้ก็เพื่อช่วยในการบำเพ็ญพุทธกิจ ก็เป็นประโยชน์แก่โลก ที่เราเรียกว่า **โลกัตถจริยา** และพระองค์ก็มีความสามารถในการจำแนกแจกแจงธรรมะดังกล่าวมานี้ ถ้าเป็นสมัยที่พระองค์ยังอยู่ พระองค์ได้เทศนาเอง พบกับผู้ใดก็ทรงแสดงจำแนกแจกแจงธรรมะให้เหมาะกับบุคคลผู้นั้น ๆ.

แต่บัดนี้ พระองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แทนที่พระองค์จะมาแสดงธรรมะให้เหมาะกับเราแต่ละคน หรือแต่ละหมู่ แต่ละคณะ ก็กลายเป็นว่าเราจะต้องหันไปศึกษาธรรมะที่พระองค์แสดงไว้แล้วกับคนอื่น แสดงไว้เมื่อนานแล้ว และก็ต้องเลือกเอาเอง เราจะต้องใช้ปัญญาพิจารณาเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับเรา เบื้องต้นก็ต้องทำความเข้าใจในหลักธรรมเหล่านั้นว่ามีความหมายอย่างไร ๆ เมื่อเข้าใจความหมายดีแล้ว เอามา สอดส่องพิจารณาอย่างที่เรียกว่า **ธรรมวิจย** มาเลือกเฟ้นมาใช้ปฏิบัติให้เหมาะสมกับตนเอง หรือให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ สถานการณ์ในกรณีนั้น ๆ แล้วก็นำมาใช้เป็นข้อปฏิบัติเพื่อก้าวหน้าองงามในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ถ้าหากว่าได้ปฏิบัติอย่างนี้แล้วก็ก็เป็นคุณประโยชน์แก่ตนเองสมความมุ่งหมายของพระศาสดา พร้อมกันนั้น ในฐานะที่เป็นสาวกก็ทำหน้าที่ ที่เรียกว่า มีความเคารพนับถือพระศาสดา ก็ทำการบูชาด้วยการปฏิบัติ ถูกต้อง เรียนธรรมะคำสอนของพระองค์ เลือกเฟ้นมาใช้แล้ว ก็จะได้ทำการบูชาชนิดที่เรียกว่า ปฏิบัติบูชา คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการบูชาประเสริฐ มิใช่เพียงว่าบูชาด้วยอามิสอย่างเดียวเท่านั้น และปฏิบัติบูชา นี้ ก็เป็นบูชาที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ.

หันมาดูวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในชาวไทย เมื่อมีการเลือกเฟ้นศึกษาธรรม หลาย ๆ ท่านอาจจำข้อธรรมะนั้น ๆ แม่นยำ เคยรู้เคยเห็นข้อธรรมนั้น ๆ แต่เมื่อพูดถึงความเข้าใจในธรรมอย่างจริงจัง อาจเห็นว่าหลายครั้งก็มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน การปฏิบัติธรรมของท่านเหล่านั้น เน้นไปอยู่ที่พิธีกรรม มากกว่าเนื้อหาสาระของข้อพระธรรมเอง การปฏิบัติกลายเป็นการปฏิบัติด้วยอามิสบูชา เน้นในรายละเอียดของสิ่งของที่บูชา ซึ่งให้ความสำคัญกับรายละเอียดของพิธีกรรม มากกว่าเนื้อหาของพระธรรม และปฏิบัติธรรมเหล่านั้น ให้เกิดเป็นรูปธรรมในใจของคน ที่เรียกว่า มีคุณธรรม คือมีธรรมอยู่ในใจของเรานั้นเอง.

อีกนัยหนึ่ง ความหมายของ “ภควา” โดยยรรถ มีความหมายว่า ให้มีสัมมาทิฐิ ทำความเข้าใจว่า ความเป็นตัวตนที่แท้จริงไม่มี ให้พิจารณาบนหลักแห่งอิหปจจยตา ความเป็นสิ่งนี้ สิ่งนั้น จะเกิดได้ก็ด้วยการมีขึ้นของสิ่งนั้น สิ่งนี้ ฉะนั้น ความเป็นคน ก็เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งในจักรวาล ความมีอยู่ของมนุษย์ขึ้นกับความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล ความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ ฉะนั้น ให้สำเหนียกว่า ตนเป็นเพียงเล็ก ๆ เพียงหนึ่งที่ต้องอาศัยเพียงเล็กใหญ่อื่น ๆ มาให้หมุนตาม เมื่อทำความเข้าใจเช่นนี้ ก็จะได้เห็นคุณค่า

ของทุกสิ่ง ทุกคนในจักรวาลนี้ อย่างนี้เรียกว่า “ภควา” ทำให้รู้จักบริหารจัดการกับกิเลสของตนเอง บนพื้นฐานของความเข้าใจที่เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อจะอยู่กับสิ่งอื่น คนอื่นในจักรวาลอย่างสันติสุข.

การที่ได้กล่าวพุทธคุณทั้งหมดมานี้ ก็เพื่อรำลึกถึงองค์พระพุทธรเจ้าผู้เป็นพระศาสดา จะได้มีจิตใจเลื่อมใส ศรัทธา การที่มีศรัทธานั้นก็เพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้มีศรัทธานั้นเอง จะได้มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน แล้วจะได้มีกำลังใจ ในการประพฤติปฏิบัติธรรมยิ่งขึ้น เมื่อเข้าใจความมุ่งหมายอย่างนี้แล้ว ก็จะได้โน้มเอาพุทธคุณเหล่านั้นมา พิจารณา แล้วเป็นกำลังส่งเสริมในการปฏิบัติให้ยิ่งขึ้นไป และก็จะมาจบลงด้วยปฏิบัติบูชา แล้วก็จะเกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น สมดังความมุ่งหมายของพระพุทธรศาสนา.

อนึ่ง ศรัทธาที่พระพุทธรองค์ทรงเน้นในที่นี้ นั้น หามีความหมายแบบอย่างที่คนไทยทั่วไปเข้าใจไม่ เพราะศรัทธา มักแปลว่าความเชื่อ แต่ถ้าเป็นความเชื่อที่ไร้ปัญญา ทางพระพุทธรศาสนามองว่าเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เป็นความเชื่อมงาย ความเชื่อนั้นในเบื้องต้นก็เป็นเพียงระดับความไว้วางใจ เมื่อพิสูจน์ได้แล้วก็ข้ามไปเป็นความรู้ จะไม่มีภาวะของความเชื่อ ที่มักจะบุคคลอื่น วัตถุอื่นเป็นพื้นฐานของความเชื่อ ทางพระพุทธรศาสนามองว่า การที่เชื่อในสิ่งต่าง ๆ นา ๆ ว่าจะบังดาลสุข โชคลาภ ได้นั้น เป็นความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะตามหลักพระพุทธรศาสนา การจะได้อะไรต้องทำเหตุที่ได้มาซึ่งสิ่งนั้น กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั่นเอง.

การแสดงพุทธคุณในเรื่อง “ภควา” ก็แสดงโดยย่อพอสังเขป ซึ่งเนื้อหาใจความนั้น ก็คือการที่พุทธศาสนิกชนมีความเคารพในพระพุทธรเจ้านั้นเอง ก็เรียกร้องต่อพระองค์ด้วยคำว่า พระผู้มีพระภาค เมื่อเรียกร้องพระองค์แล้ว พระองค์ก็เรียกร้องต่อเราเหมือนกัน เรียกร้องต่อเราก็คือ นินะ กิจที่ศาสดาควรทำต่อสาวกทั้งหลาย เราได้ทำแล้ว โนอนโคณไม้ โนอนเรือนว่าง เธอทั้งหลายก็จงปฏิบัติ เฟงพิณิจ ไม่ประมาทเถิด พระองค์ก็เรียกร้องกับเราว่าให้ปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ด้วยปฏิบัติบูชาดังกล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้น พระบูรพาจารย์ได้ได้แต่งคาถาสรรพที่ชาวพุทธทั้งหลายรู้จัก จำได้ดี แต่อาจไม่เข้าใจก็คือ คาถาที่ว่า “นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทธสส นันเอง นโม คือการน้อมนำมาปฏิบัติให้ตระหนักรู้ว่า เราเป็นภควา เป็นส่วนย่อยเล็ก ๆ ของจักรวาลนี้ ความเป็นอยู่ของเราขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจักรวาลทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ฉะนั้น ให้รู้จักบุญคุณของสิ่งเหล่านั้น โดยไม่ทำตัวเป็นปัญหาในการอยู่ร่วมกันในโลกใบนี้ เรียกว่า อรหโต หรือพูดอีกนัยว่า การบริหารจัดการกิเลสของตน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในโลกใบนี้ ทั้งนี้การบริหารจัดการกิเลส นั้น ต้องอยู่บนสัมมาทิฐิ คือเป็นความรู้ที่ได้มาด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่ดับแก้ปัญหามาได้ ก่อให้เกิดความสงบได้ เรียกว่า สัมมาสัมพุทธโธ นั่นเอง.

เราทั้งหลายควรระลึกถึงพระพุทธรคุณบพนี้ และตั้งใจปฏิบัติกายวาจาใจของตนให้ตรงกัน ให้เป็นศีลถึงใจ ตรงกับกายตรงกับวาจา หรือกายวาจาตรงกับใจ เป็นศีลตรงกันทั้งหมด แต่ว่าการที่จะปฏิบัติตั้งนี้ได้ ก็จะต้องประกอบด้วยปัญญา คือความรู้อีกส่วนหนึ่ง ปัญญาคือความรู้นี้ ก็คือทำให้เกิดมีความรู้เข้าถึงสัจจะที่เป็นความจริง แม้ตามธรรมะที่พระพุทธรเจ้าได้ทรงสอนไว้ และเมื่อมีความรู้พร้อมทั้งมีความเห็นเข้าถึงตัวสัจจะ ที่เป็นความจริงตั้งนี้แล้ว จึงจะเป็นผู้มีความดำรินึกคิดอันถูกต้อง แต่ถ้าขาดปัญญา ขาดความเห็นอันชอบถูกต้อง ก็จะทำให้ความดำรินึกคิดเป็นความดำรินึกคิดที่ผิด เมื่อเป็นดังนี้ก็จะไปไปตามพระพุทธรภาชิตที่ตรัสไว้เป็น

นิกเขปบทว่า อสारे สารมดีโนสारे จาสารทสลิโน เป็นต้น แปลความว่า “บุคคลผู้มีปกติรู้ในสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นในสิ่งอันเป็นสาระว่า ไม่เป็นสาระ บุคคลนั้นมีความดำริผิดเป็นที่เที่ยวไป ย่อมไม่ประสบสิ่งอันเป็นสาระ ส่วนบุคคลผู้รู้สิ่งเป็นสาระโดยความเป็นสาระ และสิ่งที่ไม่เป็นสาระ โดยความไม่เป็นสาระ บุคคลนั้น มีความดำริชอบเป็นที่เที่ยวไป ย่อมประสบสิ่งอันเป็นสาระ” ดังนี้.

พระบาลีบทนี้แสดงถึงการมองสิ่งที่เป็นสาระกับสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่า มีผลแตกต่างกันตามมุมมองและความเข้าใจของแต่ละคน หากมองถูกต้องเข้าใจความเป็นจริงก็จะได้คุณได้ประโยชน์ หากมองผิดเข้าใจผิดไปจากความเป็นจริงก็จะไม่ได้ประโยชน์ ซ้ำอาจได้รับโทษเป็นความหายนะหรือความเสียหายร้ายแรงได้.

ปัจจุบันนี้พุทธศาสนิกชนชาวไทย ถูกชักนำด้วยข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมาย การรับข้อมูลข่าวสารของเรานั้น บางข้อมูลก็เป็นข้อมูลข่าวสารที่มีสาระ แต่เข้าใจว่าเป็นข้อมูลข่าวสารที่ไม่เป็นสาระ บางข้อมูลข่าวสารเป็นข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีสาระอะไร แต่เข้าใจกลับกันว่ามีสาระ จึงนำชีวิตไปสู่ความเสื่อมอยู่เป็นนิจ นิสัยการใช้โซเชียลเป็นที่ประจักษ์ว่า บนเครือข่ายของเว็บมีทั้งสิ่งที่เป็นสาระและไม่เป็นสาระ ที่สำคัญก็คือในฐานะตนเป็นผู้เสพข้อมูลข่าวสารนั้น มีปัญญามากพอที่แยกแยะได้หรือไม่ว่า สิ่งไหนเป็นสาระ สิ่งไหนไม่เป็นสาระ ยิ่งไปกว่านั้น พวกเราชอบที่จะเชื่อตามโฆษณาชวนเชื่อ ใครพูดอะไรก็เชื่อแหตามกันไป ไม่คิดพิจารณาเสียก่อน เมื่อเขาว่าดี ก็เชื่อตาม แทนที่พิจารณาเสียก่อนว่า ดีอย่างไร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในสังคมปัจจุบันก็คือว่า ต้องร่ำรวยโดยทางลัด โดยไม่ทำกรรมที่เป็นเหตุให้ร่ำรวย แต่หันไปพึ่งเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของพระพุทธเจ้า คือ ท้าวเวสวัณ ตามตำนานท้าวเวสวัณมีหน้าที่เฝ้าดูแลพระพุทธเจ้า เป็น ๑ ในท้าวจตุโลกบาล แม้ในศิลปะคันธารราชูร์ที่เก่าแก่ ปรากฏมีรูปแกะสลักเฮอร์คิวลิส ยืนอยู่ข้าง ๆ พระพุทธเจ้าอยู่เสมอ เป็นสัญลักษณ์เชิงรักษาความปลอดภัยให้กับพระพุทธองค์ แต่มาปัจจุบันนี้คนนิยมไปไหว้ รบภ แทนตัวพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเจ้านายของท้าวเวสวัณ ทั้งนี้ก็คิดแค่เชื่อตามเขาว่าไหว้ท้าวเวสวัณแล้ว จะร่ำรวย ในกรณีเช่นนี้ เห็นชัดว่า เราไม่เห็นสิ่งที่เป็นสาระ แต่กลับไปถือสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ว่าเป็นสาระ.

หากถามว่า สิ่งที่เป็นสาระกับสิ่งที่ไม่เป็นสาระนั้นคืออะไร ย่อมได้คำตอบมากประการตามความคิดเห็นและมุมมองของแต่ละคน คนที่คิดอย่างนี้ย่อมตอบว่าสิ่งนี้เป็นสาระ แต่คนที่คิดตรงกันข้ามย่อมตอบว่าสิ่งนี้ไม่เป็นสาระก็ได้ เหมือนมนุษย์กับแมลงเม่าย่อมมองกองไฟแตกต่างกัน มนุษย์ทั่วไปมองเห็นกองไฟว่ามีสาระมีประโยชน์ ให้ความอบอุ่น ให้แสงสว่าง ใช้หุงต้มอาหารได้ เป็นต้น มนุษย์จึงได้ประโยชน์จากกองไฟ แต่แมลงเม่ากลับมองเห็นว่า กองไฟนั้นน่าอภิมรณะ น่าสัมผัสเล่น จึงบินเข้าไปเล่นในกองไฟแล้วก็ได้รับความวิบัติ.

หรืออย่างเศษสิ่งของที่เหลือใช้ เช่นเศษเหล็ก เศษกระดาษ เศษอาหาร คนทั่วไปมองว่า นั่นคือขยะต้องกำจัดทิ้ง เก็บไว้ก็รกที่รกรบ้าน จึงนำไปทิ้งให้พ้นตัวพ้นบ้าน แต่คนอีกส่วนหนึ่งกลับมองว่า ขยะนี้คือเงินทอง เป็นแหล่งพลังงาน สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนได้ จึงนำขยะนั้นมาแปรรูปแล้วนำกลับมาใช้ใหม่บ้าง นำไปใช้ในรูปแบบอื่นบ้าง ทำขยะที่เห็นเป็นของไร้ค่าให้มีคุณค่าขึ้นมา อันนี้เรียกว่ามองต่างมุม หรือมองด้วยปัญญา กับมองด้วยไร้ปัญญา.

แม้ความดีความชั่วเป็นต้นก็เช่นเช่นเดียวกัน คนที่มองความชั่วเป็นความดี มองความดีเป็นความชั่ว หรือมองความผิดเป็นความถูก มองความถูกเป็นความผิดก็มี ด้วยเหตุนี้จึงมีคำสุภาษิตว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ดังนี้ เป็นต้น.

ความจริงหลักตัดสินว่าสิ่งใดเป็นสาระ สิ่งใดไม่เป็นสารถนั้นมียุ่ หลักนั้นเรียกทางพระศาสนาว่า สัจจะ หรือเรียกเต็มรูปว่า หลักสัจธรรม ซึ่งแปลกันว่า ความจริง ของจริง ของแท้.

หลักนี้ชั้นแรกสามารถมองเห็นได้ด้วยตา ได้ยินได้ด้วยหู มิใช่สิ่งลึกลับซับซ้อนอะไร แต่การมองเห็นด้วยตาและได้ยินด้วยหูนั้นอาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้ จำต้องอาศัยการได้เห็นการได้ยินด้วยปัญญาอีกชั้นหนึ่ง จึงจะมองเห็นสัจธรรม ได้ประจักษ์ชัดว่าสิ่งใดเป็นสาระ สิ่งใดไม่เป็นสาระ การที่แมลงเม่าเห็นกองไฟ หรือเห็นดวงไฟตามท้องถนนว่าสวยงามแล้วบินเข้าไปเล่น ทำให้มอดไหม้หรือปีกหลุดร่วงตกลงมาตายเป็นเบือ่นั้น เพราะมองด้วยตาชั้นนอกว่าสวยงาม มิได้มองด้วยตาชั้นในคือปัญญา มิได้พิจารณาให้เห็นถึงความเป็นจริงว่า นั่นคือไฟ ซึ่งทำให้มอดไหม้ถึงตายได้ หรือการที่คนมองขยะ เพราะมองด้วยตาชั้นนอก มิได้มองให้ลึกถึงความจริงด้วยตาปัญญาว่า ขยะนั้นสามารถนำมาแปรรูปใช้ใหม่ได้ ทำเป็นอาชีพสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำได้ เมื่อมองอย่างนี้ จึงชื่อว่ามองผิดไปจากความเป็นจริง ผู้มองจึงมิได้รับผล มิได้รับประโยชน์อะไร.

อนึ่ง ร่างกายของคนเราส่วนใหญ่จะเห็นว่าเป็นสารถเป็นสิ่งสำคัญที่สุด จึงหวงแหนรักษาบำรุงเลี้ยงกันเต็มที่เพื่อให้ร่างกายยังคงอยู่ตลอดไป เมื่อเจ็บไข้ก็พยายามเยียวยารักษากันเต็มที่ แม้จะต้องเสียเงินเสียทองมากมายอย่างไรก็ยอม ขอเพียงให้ร่างกายยังคงอยู่ แต่ในทัศนะทางศาสนากลับมองว่า ร่างกายนั้นแท้จริงไม่เป็นสารถหรือหาสาระจริง ๆ ไม่ได้ หากไม่มีชีวิตหรือวิญญาณอาศัยแล้วร่างกายก็ไม่ต่างอะไรกับท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ คือท่อนไม้ผุหรือท่อนไม้ที่ไฟไหม้เกรียมแล้ว ใช้ประโยชน์เป็นฟืนหุงต้มหรือให้ความอบอุ่นก็ไม่ได้ ใช้เป็นเครื่องเรือนหรือตกแต่งบ้านก็ไม่ได้ มีแต่จะปล่อยให้ผุเปื่อยสิ้นสภาพไปอย่างเดียว.

ร่างกายคนเราก็เช่นกัน เมื่อปราศจากชีวิตวิญญาณแล้วก็ไม่มีประโยชน์ ไม่มีค่าอะไร แม้คนที่รักคนที่ชอบสนิทแนบแน่น เคยนอนเคียงข้างกันมาเสียด้วยซ้ำ ก็ยังไม่มีปรารถนาจะให้นอนให้อยู่ใกล้ชีวิตอีกต่อไป นี้แสดงให้เห็นสัจธรรมว่า ร่างกายนั้นไม่เป็นสารถจริง แต่หากมองด้วยตาปัญญาว่า ร่างกายนี้โดยสภาพตัวเองไม่เป็นสารถก็จริง แต่สามารถใช้ร่างกายนี้ไปสร้างสารถสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ได้มากมาย เมื่อเห็นดังนี้แล้วจึงใช้ร่างกายนี้ไปบำเพ็ญประโยชน์ สร้างสิ่งที่เป็นสารถไว้ จนทำให้เข้าใจได้ว่า ร่างกายนั้นกลายเป็นสิ่งเป็นสารถหรือมีสารถไป.

แต่ผู้ที่ขาดปัญญา มีความคิดเห็นไม่ถูกต้อง ย่อมมิได้มองและทำเช่นนั้น หากแต่ปล่อยให้ร่างกายให้เป็นไปตามยถากรรม ไม่สร้างสรรค์ หรืออย่างไรค่าไร้ประโยชน์ ร่างกายของผู้นั้นก็เลยกลายเป็นสิ่งไม่เป็นสารถหรือไม่มีสารถไปจริง ๆ.

ตกลงว่าสิ่งเดียวกันคือสิ่งที่ตาเห็น สิ่งที่หูได้ยิน แต่คนหนึ่งเห็นแล้วได้ยินแล้วไม่ได้สารถอะไรจากสิ่งนั้น แต่อีกคนหนึ่งเห็นแล้วได้ยินแล้วกลับได้สารถจากสิ่งนั้น ทั้งนี้ก็ด้วยอาศัยปัญญาความรู้ความดำริโดยชอบเป็นสำคัญ.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่าเป็นสาระนั้น โดยปริยายอย่างสูงหมายถึงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณ-
ทัสสนะ และสาระสูงสุดคือพระนิพพาน โดยปริยายอย่างต่ำได้แก่ ทรัพย์ ยศ ไฉไล เป็นต้น.

สาระอย่างสูงนั้นเป็นไปเพื่อคุณอย่างเดียว แต่สาระอย่างต่ำนั้นแม้จะเป็นสาระเป็นแก่นสารที่คนทั่วไป
ปรารถนาอยากได้อีกมีก็ตาม แต่หากเกิดขึ้นโดยไม่ชอบธรรม จากความดำริที่ผิดก็นำทุกข์โทษมาให้ใน
ภายหลังได้ เหมือนอย่างผู้ที่เห็นว่า ทรัพย์ก็ดี ยศศักดิ์ หรือ ไฉไลที่ดีที่มีต่อกันก็ดี เป็นสาระสำคัญของชีวิต
สามารถนำความสุขนำความสะดวกสบายและความคล่องตัวในการดำเนินชีวิตมาให้ได้ ทำให้ชีวิตสมบูรณ์ได้
การคิดเห็นเช่นนั้น จัดว่ารู้สิ่งที่เป็นสาระโดยว่าเป็นสาระ แต่จะเป็นสาระเป็นประโยชน์แก่ตนโดยสมบูรณ์ก็ต้อง
อาศัยการได้มาโดยถูกต้องของคลองธรรม หากได้มาโดยทางผิดธรรม ด้วยการก่อกรรมทำชั่วอยู่บ้าง เบียดเบียน
ผู้อื่น ทำร้ายทำลายเขา เอารัดเอาเปรียบเขา หรือ ต้องเข่นฆ่าผู้อื่นบ้าง เช่นนี้แม้สิ่งที่ได้มาจะเป็นสาระแต่ก็ทำ
ให้คนอื่นเดือดร้อนและตัวเองย่อมต้องเดือดร้อนในภายหลังด้วย.

อย่างเช่นผู้ที่ก่อกรรมทำผิดไว้กับคนอื่นแล้วปกปิดไว้โดยที่คนอื่นไม่อาจจับได้ไล่ทัน แม้จะได้ทรัพย์ได้
ยศตำแหน่งหรือได้สิ่งที่ต้องการมาตอบความอยากแห่งใจ ทำให้มีความรู้สึกเป็นสุขอึดอึดสมหวัง แต่ตนเอง
ย่อมรู้ตัวได้ว่า ได้ทำชั่วทำผิดอะไรเข้าไว้ ย่อมมีสักเวลาหนึ่งหรือหลายเวลาที่จิตจะคิดประหวัดไปถึงสิ่งที่ตนได้ทำ
ไว้แล้วเกิดเดือดเนื้อร้อนใจ เกิดวิตกกังวลและกลัวจะต้องถูกเวรกรรมลงโทษหรือถูกจับได้ไล่ทัน แม้ร่างกายจะดู
เหมือนว่าอยู่เย็นเป็นสุข ยิ้มแย้มเบิกบาน แต่จิตใจจะกลับร้อนรุ่มกลุ่มทรวงอยู่เนื่องนิตย์ อាកารเช่นนี้ทางพระ
ศาสนาเรียกว่า เดือดร้อนในภายหลัง เหมือนการเกาที่ทำให้มีความสุขขณะเกาได้จริง แต่ต้องมาเดือดร้อน
ภายหลังโดยต้องมาเยียวยารักษาแผลที่เกิดจากการเกานั้น ฉะนั้น.

เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการดำเนินชีวิต ท่านจึงแนะนำให้ดำริคิดในทางที่ชอบ เป็นธรรม
ประกอบด้วยธรรม ด้วยปัญญาอันเห็นชอบ ไตรตรองรอบคอบว่า สิ่งใดเป็นสาระแท้ สิ่งใดเป็นสาระเทียม คือทำ
ให้เกิดความสุขชั่วคราวแล้วก่อทุกข์ให้ในภายหลัง แล้วแสวงหาปฏิบัติบำเพ็ญแต่สิ่งที่เป็นสาระ เว้นสิ่งที่ไม่เป็น
สาระเสีย ก็จะได้ประสบแต่สิ่งที่เป็นสาระทั้งระดับสูง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น และสิ่งที่เป็นสาระระดับล่าง
คือทรัพย์ ยศ ไฉไล ที่อำนวยสุขให้ในภายหลังประการเดียว.

หากดำริผิดคิดผิด มองเห็นว่าสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ สิ่งที่เป็นสาระกลับมองเห็นว่าไม่เป็นสาระ
แล้วทุ่มเทชีวิตจิตใจไปกับสิ่งที่ไม่เป็นสาระนั้น ด้วยความเข้าใจผิด ก็จะไม่ได้รับสิ่งที่เป็นสาระแท้จริงในชีวิต ซ้ำ
อาจได้รับทุกข์โทษทั้งในปัจจุบันและภายหลัง.

เพราะฉะนั้น ความรู้ความเห็นนี้เป็นสิ่งสำคัญดังที่กล่าวมาแล้ว ถ้าหากว่ามีความรู้ความเห็นผิด ความ
ดำรินึกคิดต่าง ๆ ก็ผิด เมื่อเป็นดังนี้ จึงทำให้รู้ให้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสาร ว่าสิ่งที่เป็นสาระแก่นสาร และใน
สิ่งที่เป็นสาระแก่นสารว่าไม่เป็นสาระแก่นสาร เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่บรรลุถึงสาระแก่นสารได้ สิ่งของทั้งหลาย
หรือสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมมีเป็นคู่กันอยู่ ๒ อย่าง คือเป็นสิ่งที่ เป็นสาระแก่นสารอย่างหนึ่ง สิ่งที่ไม่เป็นสาระ
แก่นสารอีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่เป็นสาระแก่นสารนั้นก็คือสิ่งที่เป็นประโยชน์อันแท้จริง เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา
ต้องการ ส่วนสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารนั้น คือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์อันแท้จริง อันไม่เป็นสิ่งที่ต้องการ เชื่อว่าทุก

ๆ คนต่างย่อมมีความปรารถนาในสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารที่เป็นประโยชน์อันแท้จริงอยู่ด้วยกันทุกคน แต่ว่าทำไมบางคนจึงบรรลุถึงสิ่งที่เป็นสาระคือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่นสารน้อย หรือไม่ได้บรรลุ แต่ว่าบางคนจึงบรรลุได้ ทั้งนี้ก็เพราะเหตุที่มีความรู้ความเห็นผิดนั่นเอง เมื่อมีความรู้ความเห็นผิด จึงทำให้เห็นในสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารไม่เป็นประโยชน์อันแท้จริง ว่าเป็นสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารเป็นประโยชน์อันแท้จริง เป็นผู้ที่มีความรู้ความเห็นในสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารเป็นประโยชน์อันแท้จริง ว่าเป็นสาระแก่นสารคือไม่เป็นประโยชน์อันแท้จริง จึงมีความดำริผิดตรงกันข้ามดังนี้ เมื่อเป็นดังนี้ จึงทำให้ไม่สามารถบรรลุถึงสาระแก่นสารอันเป็นประโยชน์ที่แท้จริงได้ เชื่อว่าในชีวิตของคนทุก ๆ คนนั้นอาจจะต้องมีความเห็นที่ถูกต้องบ้าง มีความเห็นที่ผิดบ้าง ในการที่ทุก ๆ คนต่างได้พากันบรรลุถึงประโยชน์ปัจจุบันบ้าง ถึงประโยชน์ภายหน้าบ้าง ตลอดจนถึงท่านผู้ปฏิบัติจริง ได้บรรลุถึงประโยชน์อย่างยอด ทั้งนี้ก็เพราะมีความรู้ความเห็นที่ถูกต้อง มีความดำริที่ถูกต้อง แต่ถ้าหากว่ามีความรู้ความเห็นที่ไม่ถูกต้อง มีความดำริที่ไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้ไปคว้าเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารไม่เป็นประโยชน์อันแท้จริง ว่าเป็นสาระแก่นสารเป็นประโยชน์อันแท้จริง กลับทิ้งสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารเป็นประโยชน์ที่แท้จริงเสียดังนี้ เพราะฉะนั้น ข้อนี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก.

ทุก ๆ คนจะสามารถบรรลุประโยชน์ที่แท้จริง เป็นสาระแก่นสารที่แท้จริงได้ ก็เพราะมีความรู้ความเห็นที่ถูกต้อง มีความดำริอันถูกต้อง ถ้าหากว่ามีความรู้ ความเห็นผิด มีความดำริผิด ก็จะไปคว้าเอาผิด คือแทนที่จะไปคว้าเอาสิ่งที่เป็นสาระแก่นสาร กลับไปคว้าเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารมาเป็นของตนดังนี้ ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาความรู้ความเห็นของตน อันจะทำให้ตนมีความรู้ ความเห็นที่ถูกต้อง และจะทำให้มีความดำริอันถูกต้อง.

เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายที่ต้องการประโยชน์ปัจจุบัน รู้จักประโยชน์ปัจจุบันที่แท้จริง และปฏิบัติไปในทางที่จะให้บรรลุถึงประโยชน์ปัจจุบันที่แท้จริง ก็ย่อมบรรลุถึงประโยชน์ปัจจุบันที่แท้จริงได้ บุคคลที่รู้จักประโยชน์ภายหน้า และปฏิบัติไปในทางที่จะให้บรรลุถึงประโยชน์ภายหน้า ย่อมบรรลุถึงประโยชน์ภายหน้าได้ บุคคลที่รู้จักประโยชน์อย่างยอด และปฏิบัติไปในทางที่เป็นประโยชน์อย่างยอด ก็สามารถที่จะบรรลุถึงประโยชน์อย่างยอดได้ เป็นไปตามภูมิตามขั้นดังนี้.

สิ่งที่เป็นสาระและไม่เป็นสาระนี้ ตามที่พระพุทโธอาจารย์ได้แสดงไว้ สิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารอันแท้จริง ก็ได้แก่บรรดาปัจจัยลาภทั้งหลายที่มีอยู่เป็นไปอยู่ในโลก และบรรดามีจกาทิฎฐิ คือความเห็นผิดทั้งหลาย ตลอดจนถึงความเห็นผิดที่เป็นอันตคาทิกทิฎฐิ ความเห็นที่ถือเอาที่สุด เช่นความเห็นที่ว่าโลกเที่ยงโลกไม่เที่ยงเป็นต้น อันเป็นเหตุให้โต้เถียงกัน ซึ่งความเห็นเหล่านี้ทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า พระพุทธเจ้าไม่ตรัสพยากรณ์ เพราะไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นเหตุให้บรรลุประโยชน์อันใด เป็นเหตุให้ทุ่มเถียงกันเท่านั้น เพราะฉะนั้น บรรดาสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารเหล่านี้หรือเรียกว่าเป็นอสาระ คือสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสาร ส่วนสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารนั้น ได้แก่ บรรดาสัมมาทิฎฐิ คือความเห็นชอบทั้งหลาย อันตรงกันข้าม ที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ และบรรดาสิ่งที่เป็นสาระแก่นสาร คือธรรมะที่เป็นสาระแก่นสาร อันได้แก่ สีสสาระ แก่นสารคือศีล สมาธิสาระ แก่นสารคือสมาธิ ปัญญาสาระ แก่นสารคือปัญญา วิมุตติสาระ แก่นสารคือวิมุตติ ความหลุดพ้น วิมุตติญาณทัสสนสาระ แก่นสารคือความรู้ความเห็นในวิมุตติ ตลอดจนถึงปรมัตตสาระ แก่นสารที่เป็นปรมัตตละ

คือที่เป็นประโยชน์อย่างยอด อันได้แก่นิพพาน ดังนี้ เหล่านี้เป็นสาระแต่ละอย่าง ตลอดจนถึงสาระอื่น ๆ ที่นับเนื่องอยู่ในสาระเหล่านี้.

การที่มาสมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจเวรวิริตี มาฟังพระธรรมเทศนาในวันอุโบสถเช่นวันนี้ ก็เรียกว่าเป็นการกระทำที่เป็นสาระคือแก่นสารอย่างหนึ่ง เรียกว่าเป็นสาระคือแก่นสาร ส่วนสิ่งที้นอกจากนั้นเรียกว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารตามภูมิตามชั้น เพราะฉะนั้น การที่มาทำความรู้จัก ว่าอะไรคือสาระแก่นสาร อะไรคือไม่เป็นสาระแก่นสาร ตามความเป็นจริงจึงเป็นของสำคัญ จะทำให้เป็นผู้ที่มีความดำริชอบ คือดำริถูกต้องเป็นที่เที่ยวไป อันความดำริผิดหรือความดำริชอบนี้ เมื่อว่าตามอริยมรรคมีองค์ ๘ มีฉันทกับปะ ดำริผิด ก็ได้แก่ดำริไปในกาม ดำริไปในทางพยาบาท ดำริไปในทางเบียดเบียน ส่วนสัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบนั้น ก็คือดำริไปในทางเนกขัมมะ คือในทางออกจากกาม ดำริไปในทางไม่พยาบาท ดำริไปในทางไม่เบียดเบียนดังนี้ เป็นสัมมาสังกัปปะ แม้ความดำริผิดประการอื่นก็เป็นมีฉันทกับปะ ความดำริชอบประการอื่นก็เป็นสัมมาสังกัปปะ แต่แม้รวมเข้าในทางพระพุทธศาสนาแล้ว สาระที่ต้องการก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ ความหลุดพ้น วิมุตติญาณทัสสนะ ความรู้ความเห็นในวิมุตติคือความหลุดพ้น และที่เป็นปรมัตถะคืออย่างยอดก็คือนิพพานดังนี้ นี้เป็นสาระที่แท้จริง.

เพราะฉะนั้น จึงสมควรที่จะทำความรู้จัก ว่าสาระคือแก่นสารอันแท้จริงนั้น ก็ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ และนิพพาน ส่วนนอกจากศีลคือกุศล ไม่เป็นสาระโดยแท้ มิใช่สมาธิ ไม่เป็นสาระโดยแท้ มิใช่เป็นปัญญาคือเป็นหุปัญญา ความรู้ชั่วรู้ผิด เป็นอสาระโดยแท้ มิใช่วิมุตติชอบ แต่เป็นวิมุตติผิดคือเป็นความพ้นที่ผิดคือพ้นจากถูกไปในทางที่ผิด เป็นอสาระโดยแท้ ตลอดจนถึงความรู้ความเห็นไปในสิ่งที่เป็นกุศล เป็นต้นนั้น ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่งาม เหล่านี้ก็เป็นอสาระโดยแท้ เพราะฉะนั้น ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจึงควรกำหนดให้รู้จัก ว่าสาระคือแก่นสารที่แท้จริงของตนก็ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ และสาระที่เป็นปรมัตถะก็คือนิพพานดังนี้ เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่รู้จักสาระแก่นสารโดยความเป็นสาระแก่นสาร เป็นผู้ที่รู้จักสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารโดยความเป็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสาร จึงสามารถที่จะบรรลุถึงสาระคือแก่นสารได้ เป็นผู้ที่มีความดำริชอบเป็นโคจร.

พระพุทธเจ้า ทรงได้รับพระสมัญญานามว่า “พระบรมครู” เพราะทรงมีพระอัจฉริยภาพในการสอนที่เหนือกว่าครูทั่วไป ครูทั่วไปอาจสอนคนให้มีศิลปวิทยาการสำหรับประกอบสัมมาอาชีพ หรือสอนคนให้รู้ดีรู้ชั่ว ตั้งเนื้อตั้งตัวในทางโลกได้ แต่ครูอย่างพระพุทธองค์นั้น เมื่อทรงสอนใครก็ตาม ทรงสามารถทำให้คนที่มีกิเลสอัดแน่นอยู่เต็มหัวใจ กลายเป็นคนที่กิเลสหลุดออกมาเป็นแถบ ๆ จนเหลือแต่จิตอันบริสุทธิ์ล้วน ๆ เรียกว่าจากคนธรรมดา พอผ่านมือ พระพุทธเจ้า เท่านั้น ก็สามารถยกระดับกลายเป็นพระอริยบุคคลขึ้นมาได้ทันที.

แต่ทว่าแม้พระพุทธองค์จะทรงเป็นครูชั้นยอดของโลก กระนั้นก็ยังมีความบางประเภทที่ “หันหลัง” ให้พระองค์ คนชนิดนี้บางทีไม่ใช่คนโง่ แต่เป็นคนที่มีความ “มากไป” ดังเช่นท่านสัจญชัยปริพาชก ผู้เป็นอาจารย์ของอัครสาวก ถือว่าเป็นผู้มี “มีฉันทิฐิมากไป” เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะได้ไปชวนสัจญชัยปริพาชก ผู้เป็นอาจารย์ของตนให้ไปศึกษากับพระพุทธองค์ อาจารย์ตอบปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่า ตัวท่านนั้นเป็นบุคคลระดับครูบาอาจารย์ของมหาชนมากมาย การจะลดตัวไปเป็นลูกศิษย์ของศาสดาหน้าใหม่อย่างพระพุทธเจ้า

นั่นเป็นเรื่องไม่สมควร แถมกล่าวเยาะว่า “คนในโลกนี้ คนโง่กับคนฉลาดใครมากกว่ากัน คนฉลาดที่มีน้อยกว่า
จึงไปหาพุทธโคดม ส่วนคนโง่ที่มีมากจึงอยู่กับฉันต่อไป.”

การณ์ต่อมา “พระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร” ในภายหลังทั้งคู่ได้เล่าเรื่องของอาจารย์สัทธชัยให้
พระตถาคตฟัง ซึ่งพระองค์ก็ได้ตรัสสองคาถาดังยกไว้เป็นนิกเขบตพ มีความว่า “บุคคลเหล่าใด มีปกติรู้ในสิ่งที่
ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นในสิ่งอันเป็นสาระว่า ไม่เป็นสาระ บุคคลเหล่านั้นมีความดำริผิดเป็นที่เที่ยวไป
ย่อมไม่ประสบสิ่งอันเป็นสาระ บุคคลเหล่าใด รู้สิ่งเป็นสาระโดยความเป็นสาระ และสิ่งที่ไม่เป็นสาระ โดยความ
ไม่เป็นสาระ บุคคลเหล่านั้น มีความดำริชอบเป็นที่เที่ยวไป ย่อมประสบสิ่งอันเป็นสาระ.”

ดังนั้น หัดให้เจริญสัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ จะได้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตตามความเป็นจริง เมื่อเห็นว่ามี
สาระ ก็นำมาปฏิบัติ เมื่อเห็นว่าไม่มีสาระ ก็ละทิ้งเสีย ชีวิตก็จะสะอาด สงบ สว่าง ด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา.

มีอรรถาธิบายดังแสดงมา เอรุ ก็มีด้วยประการฉะนี้.